

Oponentský posudok na habilitačnú prácu PaedDr. Jana Galla, PhD. Text ako duskurzívno-pragmatická kategória

Vývoj v oblasti filologických vied prináša pre každú generáciu lingvistov nové podnety, ktoré okrem iného súvisia s napredovaním vedeckého hľadania vôbec a humanitných a spoločenských náuk zvlášť. Jedným z fenoménov uvedeného myšlienkového pohybu v oblasti jazykovedy je v posledných desaťročiach sústredenejší pohľad na **text**, ako jeden z hlavných objektov filologického aj interdisciplinárneho výskumu. Nakoľko ide o relatívne novú filologickú disciplínu, obsahuje celý rad prvkov, ktoré nie sú definitívne terminologicky ani interpretačne vyprofilované. A práve tento aspekt „novosti“ je v predloženej habilitačnej práci PaedDr. Jána Galla, PhD. v istom zmysle **v centre pozornosti**.

Posudzovaná kvalifikačná práca má predovšetkým charakter **prehľadovej vedeckej štúdie o texte** ako o predmete vedeckého bádania. Pri uvedenom type vedeckých prác je hádam najväčším problémom vytvoriť štúdiu, v ktorej sú jednotlivé odborné aspekty interpretované **vyvážene**, s istým zmyslom pre správne hierarchické usporiadanie jednotlivých odborných javov. Keďže vedecká interpretácia textu je pomerne mladá náuka, o čom svedčia aj viaceré varianty v názve tejto dnes už nesporne vedeckej disciplíny, ako sú **lingvistika textu, textová lingvistika, nadvetná syntax, interpretácia textu, psycholingvistické aspekty textu** a pod., je jednoznačne náročné vytvoriť už spomínaný vyvážený odborný opis filologicko-textovej problematiky. Rád však konštatujem, že habilitant túto odbornou-metodologickú zložku svojej práce zvládol **veľmi dobre**. Je zrejme, že podobná prehľadová vedecká práca si vyžaduje veľmi spoľahlivú orientáciu v bohatej vedeckej spisbe vo vzťahu ku konkrétnej téme. V tomto zmysle v habilitačnom spise J. Galla sa stretávame s veľmi kvalitným a rozsiahlym poznaním prác mnohých domácich a zahraničných autorov. J. Gallo posúva do popredia tie vedecké názory o texte, ktoré sú už svojim spôsobom overené vo vedeckej filologickej praxi.

Textová lingvistika, keď mám použiť snáď najvhodnejší termín, evidentne vychádza z predchádzajúcich **štrukturalistických** jazykovedných postupov, v rámci ktorých je výskum textu vlastne pokračovaním lingvistického štrukturalizmu, predmetom ktorého je skúmanie tých parametrov textu, ktoré ho tvoria ako jeho stavebné, teda štruktúrne jednotky. Ako je v práci ukázané, nie náhodou sa pôvodné vedecké štúdie o texte aj na Slovensku sústreďovali predovšetkým na formálnu výstavbu textu a na jazykovú prostriedky, ktoré ju korektne zabezpečujú. Preto aj jeden z termínov - **hypersyntax** - je v tomto zmysle historicky oprávnený. Na úrovni textu nadobúda svoju plnohodnotnú funkciu aj **veta** ako základná syntaktická jednotka, nakoľko práve v texte sa v plnej miere realizuje jej komunikačná funkcia. Habilitant pre interpretáciu tejto štrukturalistickej zložky textu využíva celý rad termínov ako je **koherenčnosť, konektory, sled viet, opakovanie** a pod. Možno že by bolo vhodnejšie v niektorých prípadoch viac využiť poslovenčenú terminológiu, ako to je v prípade ruskej lingvistiky textu (связность, цельность, лексические (синтаксические) повторы, однородность видовременных форм глагола и т.д).

Pomerne podrobná analýza štrukturalistických pohľadov na text vyvoláva aj niektoré otázky aplikačného charakteru. Je známe, že intelektuálna spôsobilosť žiakov a študentov na rôznych stupňoch vzdelávacieho systému sa preveruje písomnými prácami z jazykov, v súčasnosti sa to často nazýva esej. V tejto súvislosti sa ponúka otázka: *Ako je možné využiť poznatky textovej lingvistiky pri príprave na písomné skúšky v podobe slohových prác?* V zmysle tejto otázky sa mi zdá, že teoretické poznatky o štruktúre textu by mohli byť viac využité práve v didaktickej praxi na všetkých úrovniach.

Popri spomínaných štrukturalistických pohľadoch na text snáď ešte dôležitejší je výskum **komunikačných** ukazovateľov textu. Je to netradičné, ale najprv ponúkam autorovi na interpretáciu nasledujúci text, ku ktorému mňa inšpiroval jeho príklad na s. 72 s výrazom *женщина с косой*, v ktorom sú zakódované konkrétne jazykové a dobové reálie z Ukrajiny

začiatkom tohto tisícročia. V nasledujúcom texte sú zakódované analogické ruské, resp. sovietske reálie z obdobia od Stalina až do Gorbačovovej perestrojky:

Посадили Ренку. За Ренку – Дедку. За Дедку – Бабку. За Бабку – Внучку. За Внучку – Жучку. За Жучку – Кошку. И наконец реабилитировали – Мышку.

V pojme „komunikačná interpretácia textu“ sú obsiahnuté mnohé ukazovatele, ktoré, ako to presvedčivo zdôrazňuje autor, sa vo svojej podstate kumulujú do zásadného konštatovania o tom, že hlavným parametrom textu je jeho **zrozumiteľnosť**, teda primeraná sociálno-komunikačná rovnováha medzi autorom a prijímateľom. Na uvedenom pozadí habilitant správne pripomína dôležitosť **fónových vedomostí** (Vereščagin, Kostomarov), ktoré sú hlavným predpokladom pre zodpovedajúce pochopenie textu a jeho jednotlivých zložiek. Súhlasím s autorovým tvrdením, že miera fónových vedomostí vo veľkej miere závisí od žánrového zaradenia textu. Je zrejmé, že administratívne texty, ako je napríklad žiadosť, či životopis musia obsahovať priamu informáciu, ktorá nepredpokladá hľadanie skrytých údajov v texte. No duchovné a celkové textové písomné bohatstvo ľudstva tvoria jednoznačne texty s bohatým **kognitívnym a hodnotovým (Alefirenko) etnokultúrnym obsahom**. Všetky texty vznikali a vznikajú v konkrétnom **etnokultúrnom prostredí**, čo má výrazný vplyv na ich porozumenie a vytvára jeden z hlavných prekladateľských rébusov. Zrejme najviac uvedené konštatovanie v habilitačnej práci potvrdzuje kvalitne analyzovaná **intertextualita**, ktorá obohacuje text vo všetkých smeroch počas nášho „putovania dejinami“. Dosvedčujú to mnohé ukážkové texty s intertextuálnym prepojením. J. Gallo sa zamýšľa nad spôsobom priblíženia **intertextuálom** prijímateľovi. Tieto spôsoby ich **zvýraznenia** však jednoznačne závisia od autora textu. Vystáva otázka: *Ako postupovať pri interpretácii intertextuálnych častí textu, keď autorom nie sú žiadnym spôsobom zdôraznené?* Aj v tomto prípade sa mi žiada uviesť jednu ilustráciu z románu (poémy) Moskva – Petuški Viktora Jerofejeva:

Но теперь – довольно простоты (1), как сказал драматург Островский. И – финита ля комедия (2). Не всякая простота – святая (3). И не всякая комедия – божественная (4). Довольно в мутной воде рыбы ловить (5) – пора ловить человек (6).

Zo šiestich intertextuálem sám autor priamo dekoduje iba prvú. Ostatné sú včlenené do textu, v ktorom tvoria jednotný tematický celok, no keď identifikujeme ich pôvod, celý text sa posúva do úplne inej pragmatickej roviny, najmä ak si všimneme, v akom kontexte boli vyslovené (Autor podozrieva dvoch ľudí, ktorí mu ukradli fľašu vodky a tvária sa „proste“). Navonok seriózny text sa mení na vynikajúcu a majstrovskú paródiu.

Z vyššie uvedeného vyplýva, že habilitačná práca J. Galla rozoberá jeden z **najaktuálnejších** filologických javov, akým výskum textu nesporne je. Veľmi cenným fenoménom posudzovanej habilitačnej práce je jej **podnetnosť** k ďalším textologickým a interdisciplinárnym hľadaniam. J. Gallo nastolil a popísal viacero filologicko-textových javov na základe ich historického vývoja až po súčasne hľadania. Som presvedčený, že predložená habilitačná práca po určitých úpravách bude veľmi dobrým **študijným zdrojom** na slovenských akademických filologických pracoviskách. Sú v nej analyzované praktický všetky zásadné textologické otázky, čím sa vytvára základ pre ich ďalšie rozpracovanie.

Berúc do úvahy vyššie uvedené konštatovania vyjadrujem presvedčenie **o veľmi dobrej kvalite** recenzovaného habilitačného spisu a odporúčam ho ako základ pre obhajobu. Po jej úspešnom priebehu **navrhujem udeliť PaedDr. Janovi Gallovi, PhD. vedecko-pedagogický titul doc. v odbore 2.1.28 Slovanské jazyky a literatúry**.